

Prof. JEFFREY D. SACHS

Kirletenler ödemeli!

Nijer Deltası'nda faaliyet gösteren küresel şirketler, doğal çevreyi ve onların eylemleri yüzünden **yoksullaşan, zehirlenen yerel halkı umursamadan** on yıllar boyunca petrol sızıntısına ve doğal gaz alevlenmesine neden oldu. Bir tahmine göre, geçen 50 yıl süresince toplam petrol sızıntısının yaklaşık 10 milyon varil olduğu belirtiliyor.

BP ile sondaj ortakları 2010'da Meksika Körfezi'ndeki Deepwater Horizon petrol sızıntısına yol açtığına, ABD hükümeti BP'nin temizliği finanse etmesini, zarar görenlere tazminat ödenmesini ve felakete yol açan ihlaller için para cezasına çarptırılmasını talep etti. BP şimdiden çevre ıslahı ve para cezası olarak 20 milyar doları aşkın bir meblağı ödemeyi üstlendi. Geçtiğimiz ayda yapılan bir uzlaşmaya göre BP, artık ABD tarihinin en yüksek para cezasını ödeyecek: 4,5 milyar dolar.

Aynı çevre temizleme standartlarının daha yoksul ülkelerde faaliyet gösteren küresel şirketlere de uygulanması gerekir. Bu şirketlerin, bu ülkelerdeki erki hükümetlere göre genellikle o kadar yüksektir ki, çoğu neredeyse dokunulmazdır ve çok az sorumlulukla veya neredeyse hiç sorumluluk duymadan çevreye büyük zarar verir. Yeni bir sürdürülebilir kalkınma çağına girerken dokunulmazlık sorumlu-

luğa dönüşmek zorunda. İster zengin, ister yoksul ülkelerde olsun, kirletenler ödemeli. Büyük şirketler eylemlerinin sorumluluğunu kabul etmeli.

Şirketlerin çevre konusunda dokunulmaz olduğunun bir numaralı delili Nijerya. Shell, Exxon-Mobil ve Chevron da dahil büyük petrol şirketleri, on yıllardır ekolojik açıdan son derece hassas bir tatlı su bataklığı, ormanlar, mangrovlar, ova yangın ormanları ve kıyı adalı engellerden oluşan Nijer Deltası'nda petrol üretiyor. Zengin habitat, çarpıcı bir biyoçeşitliliği destekliyor. Daha doğrusu petrol şirketleri oraya gitmeden önce destekliyordu. Dolayısıyla 30 milyonu aşkın yerel nüfus, sağlıklarını, geçimlerini yerel ekosistemlere bağımlı olarak sürdürüyor.

Yirmi yıl önce, Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği, Nijer Deltası'nı yüksek deniz ev kıyı flora ve faunası (ağaç türleri, balıklar, kuşlar, memeliler ve diğer yaşam formları) biyoçeşitliliğine sahip bölge sınıfına soktu. Bu nedenle de korunması için çok yüksek öncelikli olarak sınıflandırdı. Aynı zamanda da bölgenin biyoçeşitliliğinin, sıfır denecek kadar az korunduğuna ve büyük bir tehdit altında olduğuna dikkat çekti.

NİJER DELTASI'NIN KİRLENMESİ BÜYÜK HİKÂYESİNİN BİR PARÇASI

Deltada faaliyet gösteren küresel şirketler, doğal çevreyi ve onların eylemleri yüzünden yoksullaşan, zehirlenen yerel halkı umursamadan on yıllar boyunca petrol sızıntısına ve doğal gaz alevlenmesine neden oldu. Bir tahmine göre, geçen 50 yıl süresince toplam petrol sızıntısının yaklaşık 10 milyon varil olduğu belirtiliyor. Yani BP'nin Deepwater Horizon sızıntısının iki katı boyutunda.

Nijer Deltası'nın kirlenme verileri kesin değil. Çünkü bu sürede binlerce sızıntı oldu. Çoğu sızıntı düzgün belgelenmedi, şiddetleri gizlendi veya ne

Jeffrey D. Sachs, Columbia Üniversitesi'nde Ekonomi Profesörü ve Yeryüzü Enstitüsü Direktörü'dür. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Binyıl Kalkınma Hedefleri konusunda Özel Danışmanıdır.

şirketler ne de hükümetler tarafından ölçüldü. Aslına bakılırsa, BP yeni para cezalarına çarptırılırken, ExxonMobil, Nijer Deltası'nda yeni bir boru hattı sızıntısı olduğunu açıkladı.

Deltanın çevresel anlamda yıkımı, yozlaşmış devlet görevlileriyle işbirliği yapan yozlaşmış şirketlerin yani daha büyük bir hikâyenin bir parçası. Şirketler petrol anlaşmaları yapmak için rutin olarak yetkililere rüşvet veriyor, üretim miktarları hakkında yalan söylüyor, vergi kaçırıyor ve böylece de neden oldukları çevre zararının sorumluluğundan kendilerini kurtarıyor. Nijeryalı yetkililer, deltanın doğan

zenginliğini yağmalayan uluslararası şirketlerden on yıllarca aldıkları rüşvetler sayesinde olağanüstü derecede zenginleşti. Nijer Deltası'ndaki en büyük yabancı işletmecisi olan Shell, korkunç uygulamaları ve sorumlu tutulmaya olan isteksizliği nedeniyle defalarca eleştirildi.

Bu arada yerel nüfus, yoksullaşmaya, emniyetsiz hava, zehirli içme suyu ve besin zincirindeki kirliliğin neden olduğu hastalıklarla kuşatılmaya devam etti. Yerel kanunsuzluk, çete savaşlarına ve petrol çalmak amacıyla boru hatlarının sürekli olarak delinmesine yol açtı. Bu da daha fazla büyük petrol sızıntısını ve çevredeki masumlar dâhil onlarca insanı öldüren patlamaları beraberinde getirdi.

Sömürgecilik döneminde emperyalist güçlerin resmi amacı, idareleri altındaki toprakların zenginliğe konmaktı. Sömürgecilik sonrası dönemde, yöntemler daha iyi saklanır oldu. Petrol şirketleri Nijerya'da veya bir başka yerde usulsüzlük yaptıklarında, kendi ülkelerinin hükümetleri tarafından korunuyor. ABD ve Avrupa ülkeleri, "Şirketlere bulaşmayın" diyor. Gerçekten de son zamanlarda Nijerya'da verilen en büyük rüşvetlerden biri (180 milyon dolar olduğu söyleniyor), ABD siyasi iktida-

ıyla iç içe geçmiş bir şirket olan Halliburton'dan geldi. Dick Cheney, Halliburton'ın CEO'su iken ABD Başkan Yardımcısı olmuştu.

YENİ BİR SORUMLULUK ÇAĞININ ÖRNEĞİ

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), geçen yıl yerel topluluklarla uluslararası petrol şirketleri arasındaki çatışmanın merkez üssü olan Nijer Deltası'ndaki önde gelen etnik bölge Ogoniland hakkında çarpıcı bir rapor yayımladı. Rapor, bilimsel açıdan açık olduğu kadar sertti. Defalarca temizlik vaadinde bulunulmasına rağmen, Ogoniland can çekişmeye, yoksullaşmaya ve petrol endüstrisi tarafından hasta edilmeye devam ediyor.

UNEP raporunda, güvenli içme suyunun sağlanması için acil tedbirler; mangrovları ve arazileri temizlemeye yönelik etkinlikler, kirliliği tespit etmek ve sonuçlarına karşı hamle yapmak için halk sağlığı etütleri ve yeni bir yasal düzenleme dâhil olmak üzere, açık ve ayrıntılı önerilerde de bulundu.

Dünya devletleri, Haziran ayındaki Rio+20 Zirvesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni (SKH) benimseme niyetlerini beyan ederek, sürdürülebilir kalkınma için yeni bir yasal çerçeveye geçme konusunda anlaştı. SKH, devlet ve şirket davranışlarına net ve zorunlu standartlar getirme konusunda kritik bir fırsat sunuyor. Petrol endüstrisi dâhil birçok büyük şirket, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemeye hazır olduklarını açıklıyor.

Nijer Deltası'nı temizlemek, yeni bir sorumluluk çağının mümkün olan en güçlü örneğini oluşturacak. Shell, Chevron, ExxonMobil ve diğer önde gelen petrol şirketlerinin, öne çıkması ve gereken temizlik için finansmana yardım ederek, yeni bir sorumluluk çağına giden yolu açmaları gerekiyor.

Nijerya hükümetinin kendi sorumluluğu da sınıyor. Birçok Nijeryalı senatörü, petrol sektöründeki yasaları kuvvetlendirme çabalarının en ön saflarında yer alırken görmek, cesaret verici.

Nijer Deltası'nın temizlenmesi Nijerya, petrol endüstrisi ve uluslararası topluma, yeni bir çağın başladığını ikna edici şekilde göstermek için ideal bir fırsat sunuyor. Sürdürülebilir kalkınma, bundan böyle yalnızca bir slogan olarak kalmamalı ve küresel yönetimle başı dertte olan, kalabalık gezegenimizde refah sağlamak için operasyonel bir yaklaşım olmalı.

Nijer Deltası'nı temizlemek, yeni bir sorumluluk çağının mümkün olan en güçlü örneğini oluşturacak.
Shell, Chevron, ExxonMobil ve diğer önde gelen petrol şirketleri, öne çıkmalı ve gereken temizlik için finansmana yardım ederek, yeni bir sorumluluk çağına giden yolu açmaları gerekiyor.

Telif Hakkı: Project Syndicate, 2012.

www.project-syndicate.org